

6- Zemin musahhar bir sefine, bir merkûb olduğunu işaret ediyor.

Sonra **هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذُلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا** âyeti hatırıma geldi ki zemin musahhar bir sefine, bir merkûb olduğunu işaret ediyor. O işaretten kendimi feza-yı kâinatta süratle seyahat eden pek büyük bir geminin yüksek bir mevkiinde gördüm. At ve gemi gibi bir merkûbe binildiği zaman kıraatı sünnet olan **سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ** âyetini okudum.

“هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذُلُولًا”

Bu ayetin manası şudur: **“Yeryüzünü sizin için boyun eğdirilmiş, uysal ve istifadeye hazır kılan O’dur.”** Buradaki **ذُلُولًا / zelûlen** kelimesi çok manalıdır. Yeryüzü insana karşı vahşi, asi ve kullanılmaz bir kütle değildir. Üzerinde yürünür, ekin ekilir, ev yapılır, yollar açılır, denizlerinden, dağlarından, madenlerinden istifade edilir. Demek dünya insana musahhar edilmiş büyük bir nimet sofrasıdır.

“فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا”

Bu kısmın manası: **“Öyleyse onun omuzlarında yürüyün.”** Ayette yeryüzünün “omuzları”ndan bahsedilmesi çok latiftir. Sanki dünya büyük bir canlı binek veya geniş bir gemi gibi tasvir edilir; insanlar da onun üzerinde gezen yolcular gibidir. Dağlar, yollar, ovalar, kıtalar ve yeryüzünün farklı bölgeleri bu büyük merkûbun omuzları gibi düşünülebilir.

Zemin Musahhar Bir Sefine Gibidir

Üstad bu ayetten şu manayı çıkarıyor: Dünya, Allah tarafından bize boyun eğdirilmiş bir gemidir. Biz bu geminin üstünde yaşıyor, geziyor, rızıklanıyor ve imtihan oluyoruz. Fakat geminin kaptanı biz değiliz. Ne dünyanın dönüşünü durdurabiliriz, ne yörüngesini tayin edebiliriz, ne güneşle mesafesini koruyabiliriz. Bütün bu seyahat Allah’ın kudret ve hikmetiyle idare edilir.

Zemin Musahhar Bir Merkûbdür

“**Merkûb**”, binilen vasıta demektir. Dünya da insan için büyük bir binek gibidir. Nasıl insan ata veya gemiye binince onun üzerinde yol alır; aynen öyle de biz dünya denen büyük bineğin üzerinde kâinat fezasında seyahat ediyoruz. Fakat bu binek öyle muazzamdır ki dağları, denizleri, şehirleri, ormanları ve milyarlarca canlıyı beraber taşır.

“Kendimi feza-yı kâinatta süratle seyahat eden pek büyük bir geminin yüksek bir mevkiinde gördüm.”

Üstad burada tefekkür nazarıyla kendi hâlini değiştiriyor. Artık kendini sadece Çam Dağı’nda bir tepede oturan bir insan olarak görmüyor; kâinat boşluğunda süratle yol alan büyük bir dünya gemisinin yüksek bir mevkiinde bulunan bir yolcu olarak görüyor. Bu bakış, insanın ufkunu genişletir. İnsan bulunduğu yeri küçük bir dağ tepesi zannederken, aslında uzayda seyreden muazzam bir geminin üstündedir.

Dünyanın Hareketini Hissetmemek

Dünya büyük bir hızla dönüyor ve güneş etrafında seyahat ediyor. Fakat biz bunu hissetmiyoruz. Bu, Allah’ın rahmet ve hikmetinin ayrı bir cilvesidir. Eğer bu hareket bize sertçe hissettirilseydi, hayat mümkün olmazdı. Demek dünya hem hareketli bir gemidir hem de içinde bulunanlara sükûnet ve emniyet veren hikmetli bir meskendir.

“At ve gemi gibi bir merkûbe binildiği zaman...”

Üstad, dünya gemisini tefekkür edince, bir bineğe binildiğinde okunması sünnet olan ayeti hatırlıyor. Çünkü dünya da bir bakıma bizim bindiğimiz büyük bir merkûbdür. İnsan ata, deveye, gemiye, arabaya veya uçağa bindiğinde Allah’ın onu kendisine musahhar etmesini hatırlar. Üstad ise bu manayı en geniş dairede, dünyaya binmiş olmak şeklinde okuyor.

“سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا”

Bu ayetin manası şudur: “Bunu bizim hizmetimize veren Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir.” İnsan bir bineğe bindiğinde aslında şunu ilan eder: “Ben bunu kendi kudretimle emrime alamazdım. Bunu bana boyun eğdiren Allah’tır.” Üstad da dünyayı böyle bir binek gibi görünce, aynı ayeti okuyor.

“وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ”

Bu kısmın manası: “Yoksa biz buna güç yetiremezdik.” İnsan gerçekten dünyaya güç yetiremez. Dünya gibi muazzam bir gemiyi döndürmek, taşımak, güneşin etrafında gezdirmek, içindeki hayatı korumak, atmosferini muhafaza etmek, gece ve gündüzü düzenlemek insanın işi değildir. Biz bu gemiyi idare etmiyoruz; sadece içinde taşıyoruz.

Tefekkürdeki İncelik

Üstad'ın yaptığı şey, küçük bir sünnet duasını kâinat çapında okumaktır. Normalde bu dua ata, gemiye veya bineğe binince okunur. Üstad ise "Ben zaten dünya denen büyük bir bineğin üzerindeyim" diyerek duanın manasını genişletiyor. Böylece sıradan bir ayet, kâinat gemisinin üstünde okunan büyük bir tefekkür duasına dönüşüyor.

Hem gördüm ki küre-i arz şu hareketle, sinema levhalarını gösteren bir makine vaziyetini aldı; bütün semavatı harekete getirdi, bütün yıldızları muhteşem bir ordu gibi sevke başladı. Öyle şirin ve yüksek manzaraları gösterdi ki ehl-i fikri mest ve hayran eder. "Fesübhanallah!" dedim; ne kadar az bir masrafla ne kadar çok ve büyük ve garib ve acib, âlî ve gâlî işler görülüyor. Bu noktadan iki nükte-i imaniye hatıra geldi:

Üstad Hazretleri burada dünyanın hareketini çok ince bir tefekkürle okuyor. Biz normalde semayı dönüyor, yıldızları hareket ediyor zannederiz. Hâlbuki dünya kendi eksenini etrafında döndüğü için, bize gökyüzü hareket ediyormuş gibi görünür. Üstad bu hâli, sinema levhalarını gösteren bir makineye benzetiyor. Dünya dönüyor; fakat bu dönüş sebebiyle insanın gözü önünde sema sayfaları, yıldız manzaraları, gece ve gündüz levhaları birbiri ardınca açılıyor.

"Küre-i arz şu hareketle..."

"Küre-i arz" dünya demektir. Buradaki "şu hareket" ise dünyanın dönüşüdür. Dünya kendi eksenini etrafında döndükçe bize sema değişiyor gibi görünür. Güneş doğar, batar; yıldızlar çıkar, kaybolur; ay farklı vakitlerde görünür. Aslında bu büyük manzaraların çoğu, dünyanın hareketiyle bizim nazarımıza takdim edilir.

"Sinema levhalarını gösteren bir makine vaziyetini aldı"

Bu teşbih çok güzeldir. Nasıl sinema makinesi perdede peş peşe görüntüler gösterirse, dünya da dönüşüyle bize semanın levhalarını gösterir. Bir yandan geceyi getirir, yıldızları açar; sonra sabahı getirir, güneşi gösterir; ardından akşamı getirir, ufukta renkleri sergiler. Böylece dünya, Allah'ın sanat levhalarını gösteren büyük bir makine gibi çalışır.

"Bütün semavatı harekete getirdi"

Dünya döndüğü için bize sema hareket ediyor gibi görünür. Yıldızlar doğudan batıya akıyor, gökyüzü dönüyor, semavî cisimler yer değiştiriyor gibi görünür. Üstad burada zahirî görüntüyü esas alarak diyor ki: Dünya öyle bir hareket yapıyor ki, sanki bütün semavatı harekete geçiriyor. Küçük bir dönüşle gözümüzün önünde koca sema hareketli bir sahne

hâline geliyor.

“Bütün yıldızları muhteşem bir ordu gibi sevke başladı”

Yıldızlar, gece semasında nizamlı bir ordu gibi görünür. Her biri yerli yerinde, belli bir düzen içinde, sessiz bir itaat hâlindedir. Dünya döndükçe bu yıldız ordusu sanki sevk ediliyor, saf saf hareket ediyor gibi görünür. Bu manzara, Allah’ın saltanatını ve kudretini gösteren muhteşem bir ordu yürüyüşü gibidir.

“Öyle şirin ve yüksek manzaraları gösterdi ki...”

Dünyanın dönüşüyle ortaya çıkan manzaralar hem güzeldir hem de yüksektir. Güzeldir; çünkü gece seması, yıldızlar, ay, fecir, gurup ve ufuk renkleri insan ruhunu okşar. Yüksektir; çünkü bu manzaralar sadece göz zevki vermez; insanı Allah’ın kudretine, hikmetine ve sanatına götürür. Yani sema hem estetik bir tablo hem imanî bir derstir.

“Ehl-i fikri mest ve hayran eder”

“Ehl-i fikir”, düşünen, tefekkür eden, hadiselerin arkasındaki manayı arayan insan demektir. Gafletle bakan biri sadece gece ve yıldız görür. Fakat ehl-i fikir, bu intizamın arkasında Allah’ın kudretini ve hikmetini görür; hayran olur. “Mest” olması, aklının ve kalbinin bu ilahî sanat karşısında derin bir hayret ve lezzet duymasıdır.

“Fesübhanallah!”

Üstad bu manzara karşısında tesbih ediyor. “Fesübhanallah” yani “Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir” diyor. Çünkü bu kadar büyük, muhteşem ve hikmetli işler son derece kolaylıkla görülüyor. Dünya dönüyor; fakat bu dönüşle milyarlarca insana her gün yeni sema levhaları gösteriliyor.

“Ne kadar az bir masrafla ne kadar çok ve büyük ve garib ve acib, âlî ve gâlî işler görülüyor.”

Buradaki “az masraf” insan nazarına göredir. Dünya sadece dönüyor; fakat bu dönüşün neticesinde gece-gündüz, mevsimlerin hazırlığı, sema manzaraları, yıldızların temaşası, vakitlerin tayini gibi sayısız hikmetler ortaya çıkıyor. Yani tek bir hareketle pek çok büyük netice yaratılıyor. Bu, Allah’ın hikmetinin ve kudretinin kemalini gösterir.

Dünyanın dönüşü zahiren basit bir hareket gibi görünür; fakat neticeleri çok büyüktür. Gece gelir, gündüz gider, vakitler oluşur, gökyüzü değişir, canlıların hayat düzeni kurulur, sema manzaraları açılır. “Garib ve acib” denmesi, bu işlerin alışkanlık perdesi kalkınca gerçekten hayret verici olduğunu gösterir.

“Âlî” yüksek, “gâlî” kıymetli demektir. Dünya dönüşüyle sadece fizikî olaylar meydana getirmez; aynı zamanda insanın imanına, tefekkürüne, şükrüne ve marifetine hizmet eden yüksek manalar doğurur. Bir gece semasına bakmak, doğru nazarla insana Allah’ın azametini

ders verebilir. Bu yüzden bu manzaralar kıymetlidir.

Nefse Bakan Ders

Ey nefis! Dünya bir defa dönüyor; fakat o dönüşle semalar sana açılıyor, yıldız orduları sana gösteriliyor, gece ve gündüz levhaları önünden geçiriliyor. Sen ise bu muazzam sahneleri sıradan görüp gaflet ediyorsun. Bir sinema perdesindeki küçük görüntüye hayran kalıyorsun da, her gece sema perdesinde gösterilen ilahî sanat levhalarına niçin hayran olmuyorsun?